

Literatura.

Prof. Dr. Zdeněk Peška: **Kulturní samospráva národních menšin.** S předmlouvou Dra Kamila Krofky. (Svazek 1. knihovny „Národnostní otázky“, vydává Čs. společnost pro studium menšinových otázek), Praha 1933, 8°, str. 77, cena Kč 15—, nakl. Orbis.

Čs. společnost pro studium menšinových otázek sleduje svoje cíle jednak přednáškami, diskusemi a anketami, jednak činností publikační. V tomto směru vydává čtvrtletně časopis „Národní obzor“, a nyní knížkou Peškovou zahajuje vydávání samostatných knižních publikací.

Problém menšinový rozpadá se na množství otázek, které budou náš politický život zaměstnávatí patrně ještě drabnou dobu. Otázka kulturní — což znamená v podstatě nebo aspoň z největší části: školské — samosprávy národních menšin jest jedna z těch otázek celého komplexu, které jsou již dnes prakticky diskutovatelné, jistě více než otázka jakékoliv menšinové samosprávy administrativní (politické) nebo hospodářské. Kulturní samospráva jest jednak státu a jeho jednotě politicky nejméně nebezpečná, jednak omezuje se na pole, kde musí každý stát — alespoň demokratický — respektovati osobitost svých menšin. Na druhé straně každý krok v tomto směru dlužno uvážiti velmi opatrně, ježto právě v tomto oboru jde o výchovu dorostu a jediné od budoucích generací můžeme očekávati trvalé zmírnění napjetí mezi národy a rasami.

Hlavní poznatek, který si odnese čtenář knížky Peškovy, jest, jak málo vzorů by měl náš zákonodáre, který by chtěl kulturní samosprávu menšin zavéstí. Autor zmiňuje se předem o návrzích na národní samosprávu, formulovaných rakouskými sociálními demokraty před válkou. Nato píše skrovné náběhy k národní samosprávě v českých zemích před převratem, při čemž se neomezuje jen na samosprávu kulturní: národnostní kurie zemských sněmů, obecní, okresní a zemské školní rady, česká a německá sekce zemědělské rady a lékařské komory. Malý odstavcec nadepsaný „Národní samospráva ve státní správě“ ukazuje pouze, že tam žádné takové samosprávy nebylo.

Další kapitola podává obsah pokusů o uzákonění národní samosprávy v poválečném právu v Polsku, Estonsku, Lotyšsku a v rakouských Korutanech. Ze všech těchto zákonodárných pokusů byl proveden jedině zákon estonský. Dále pojednává autor o náznamech kulturní (školské) samosprávy u nás a v poslední kapitole („kulturní samospráva národních menšin jako otázka politická“) ukazuje autor výhody i obtíže jediného uskutečněného vzoru podobné úpravy, totiž školské samosprávy estonské. Otiskuje návrh našich německých soc. demokratů na zavedení národní školké samosprávy a připojuje několik poznámek de lege ferenda. Tak zejména je proti národním katastrům a navrhuje, aby příslušné školní rady byly voleny členy zemských a okresních zastupitelstev, kteří jsou příslušníky toho kterého národa.

Zdá se, že příklad estonský, kde jde o malé a rozstříštěné menšiny a zcela jiné státní i politické poměry, mnoho o dané otázce pro nás nepovídá a že by náš zákonodáre stál před úkolem zcela novým. Jinak je kniha Peškova dobrým příspěvkem k diskusi o menšinových otázkách, zejména tím, že podává pohled do cizích právních řádů a to i těch, které jsou u nás téměř zcela neznámé (Estonsko, Lotyšsko). Z. N.

Dr. Vladimír Záděra: **Evropská politická příručka.** Politický a ústavní život Evropy v letech 1918—1933. Praha 1933, str. 285, nakl. Orbis, cena Kč 45—.

Dnešní život států jest — na rozdíl od idylické doby předválečné — nejvíce charakterisován pestrostí a měnlivostí ústavních a politických poměrů. Státověda stěží stačí se svými pojmy a kategoriemi, vytvořenými v dřívějších desetiletích, na zachycení — třeba jen terminologické — všech těch útvarů a zjevů, které před našima očima v různých státech vznikají a zanikají. K tomu přistupuje známý zjev daleko bližšího soužití a vztahů mezi státy a vzájemné odkázanosti států na sebe. Vnitropolitické poměry a události jednoho státu nemohou býti lhostejné státům ostatním. Jest proto velmi důležité nejen pro theoretického státovědce, ale i pro praktického politika, národohospodáře, novináře atd., aby byl informován o politickém dění v různých státech evropských. Při tom však při množství států a složitosti politických poměrů v nich jest velmi obtížné zjednat si rychlou informaci o dnešní politické situaci nebo stavu určité otázky v různých státech a ještě obtížnější zjistiti, jaká byla v tom neb onom směru situace v určitém roce předcházejícím atd.

Přichází proto velmi vhod Záděrova kniha, která v tomto ohledu snáší velmi bohatý materiál. Je rozdělena do pěti kapitol. V první podává přehled politického vývoje u hlavních států (velmocí) evropských od počátku století do světové války. Stručný dodatek zmiňuje se zde o Spojených státech severoamerických. Druhá kapitola podává nástin ústavních a politických poměrů jednotlivých evropských států (v abecedním pořadí) v letech 1918 až 1933 (správněji do konce roku 1932, neboť autor datuje předmluvu dnem 5. ledna 1933). U každého státu uvádí se zde rozloha a počet obyvatelstva, krátký historický úvod o vzniku, resp. ústavním vývoji státu, hlavní zásady ústavy, jednotlivé vlády, jak se v poválečných letech střídaly, s uvedením jejich politického složení, trvání, po př. jiných údajů, a dále politické strany: jejich stručná charakteristika resp. historie, hlavní osobnosti a tisk.

Třetí kapitola podává informaci o mezinárodní organizaci států (Společnost národů, Stálý mezinárodní soudní dvůr a Mezinárodní úřad práce), o meziparlamentních organizacích (Meziparlamentní Unie a Mezinárodní parlamentní obchodní konference) a o mezinárodní organizaci politických stran (socialistické internacionály, Mezinárodní agrární bureau a Sionistické politické organizace).

Čtvrtá kapitola konečně podává zajímavé srovnávací přehledy ústavních a politických poměrů v evropských státech, používajíc řady názorných mapek a grafických znázornění. Tak srovnání počtu monarchií a republik v Evropě v roce 1914 a 1932 na dvou mapkách, srovnání ústavních předpisů o volbě a funkčním období prezidentů republik a o složení zákonodárných komor atd. V odstavcích nadepsaných „Poznámky“ uvádí zde autor buď určité základní tendence vývojové v poválečných letech nebo srovnání určitých zajímavých ústavních nebo politických skutečností v různých státech (trvání vlád, počet voličů na jeden poslanecký mandát a pod.). Druhá část této kapitoly týká se politických stran různých států a obsahuje množství zajímavých diagramů, zejména o vývoji poměru sil socialistických a občanských stran v různých státech.

Jak z tohoto stručného přehledu je patrné, obsahuje kniha vskutku veliké množství zajímavých dat a důležitých informací, které by jinak bylo značně obtížno sháněti. Bylo by ovšem těžko kontrolovati správnost této spousty údajů; autor sám (v předmluvě a v seznamu literatury) uvádí, že čerpal — nehledě k ostatní uvedené literatuře — z oficiálních parlamentních příruček a ze „soukromých zpráv odborníků“.

Jako skoro každé informační příručece tohoto druhu bylo by možno i této knize vytknouti, že v některých směrech uvádí snad nadbytečné podrobnosti (na př. veliké množství jmen politiků v každém státě, podrobnosti o některém hlasování o důvěře vládě ve francouzském parlamentě), na druhé straně však že neuvádí věci dosti důležité (na př. počet a jména švýcarských kantonů). Pokud jde o systematiku, bylo by se do-

poručovalo, aby autor rozlišoval a zřetelně oddělil u každého státu část ústavní, historickou a statistickou (není také zřejmo, proč tak významně — místem a tiskem — uvádí ministerské předsedy států v okamžiku vydání knížky, když se tento přítomný stav v brzkou může státi — nebo už stal — historií). Dále, aby v kapitole „Přehledy“ otázky, o nichž chce informovati, uspořádal soustavněji a právě přehledněji. Kniha, která je vydávána jako „příručka“, má býti upravena tak, aby v ní kdokoliv k nej-různějším účelům nalezl co nejrychleji odpověď na otázku, která ho právě zajímá. Z toho důvodu byl by vitaný též rejstřík alespoň vlastních jmen. Avšak tyto nedostatky dají se poměrně snadno napravit v novém vydání po př. v chystaných dodatcích a neubírají na ceně knize, která vhodným způsobem sebrala nepřehledné množství významného informačního materiálu.

Z. N.

A. A. Hoch-B. Koutník: **Technika duševní práce.** (Knihovna praktického vzdělání „Práci k úspěchu“; vydává Masarykova akademie práce a čsl. národní komitét pro vědeckou organizaci.) Nakl. Orbis, Praha 1932, str. 186, 8°, cena Kč 24.—

Myšlenka racionalise práce, která tak významně charakterisuje dnešní dobu, vniká právě v posledních letech i do toho odvětví lidské činnosti, který se jí zdál nejdéle vzdorovati, t. j. do oboru soukromé duševní práce člověka. Vlastní, zejména tvůrčí činnost intelektu není ovšem možno žádným způsobem zekonomisovati, možno však racionálně upravit podmínky a pomůcky pro ni. A právě v tomto směru vyrostla už veliká literatura obsahující návody a rady pro duševní práci obecně i pro jednotlivé její typy. Pro průměrného českého duševního pracovníka — od studenta až po spisovatele — nelze ovšem očekávati, že se obeznámí s celou touto literaturou jak proto, že je z daleko největší části dostupna jen v cizích řečech, tak zejména proto, že je dnes už příliš rozsáhlá a bylo by právě velmi neekonomické, kdyby každý duševní pracovník měl ji napřed celou prostudovati a vybrati si z ní, co by se pro jeho druh práce hodilo. Je proto záslužná práce autorů, kteří v nevelké knize shrnuli stručně všechna odvětví této praktické disciplíny a nastínili aspoň všechny důležité body, v kterých dává moderní hnutí pro vědeckou organizaci návod duševnímu pracovníku. Přirozeně je kniha složena z výkladů hodně nesterorodých, neboť obsahuje stejně rady hygienické jako nábytkářské (psací stoly a pod.) a jinde zase poučky logické (na př. o definici, dokonce na dvou místech, str. 88 a 123). Podobně bylo by možno vytknouti nesouměrnost knihy se zřetelem k těm, kteří ji budou používati: některé výklady jsou pokyny pro žáka měšťanské nebo nižší střední školy (na př. jak memorovati „Jedenáctá odbyla a lampa ještě svítala“, což je ostatně v daném případě příklad značně nevhodný, str. 58), jiné výklady hodí se zase pro organisátora veliké knihovny, jiné opět pro spisovatele a novináře. Některé výklady vysvětlují až velmi stručně složitá technická zařízení, pro čtenáře patrně nová (zejména tam, kde se může odkázati na samostatnou publikaci o nich, na př. u ganttogramů). Jiné vykládají dosti obšírně o věcech jasných a odjinud známých (zejména v kapitolách o vlastní duševní práci, viz na př. radu ke kritičnosti při čtení novin na str. 119). — Ale všechny tyto námitky jsou omluvitelné u knížky, která si vytkla za úkol dotknouti se co možno všech otázek, které spadají do zvoleného širokého thematu „techniky duševní práce“. A to se autorům podařilo.

Kniha obsahuje řadu kapitol, z nichž jen některé jsou čistě technické (na př. „Rozvrh — normy — kontrola“, „Pracoviště a pracovní pomůcky“, „Třídění a značkování“, „Kartotéka a knihovna“), jiné spíše pedagogické, psychologické a logické. Knihu doplňují „Seznam bibliografi“, „Seznam literatury“ a „Sto hlavních tříd a pomocné indexy desetinného třídění“ (při čemž se kniha nezmiňuje o tom, že toto třídění není již — právě v poslední době — pokládáno obecně za nejdokonalejší). Z. N.

Vědecká ročenka právnické fakulty Masarykovy university v Brně,
XI. (1932), str. 200, cena 25 Kč.

Letošní ročenka nesporně vyniká převahou článků, v nichž je patrný vliv t. zv. brněnské školy, ať již jde o normativní teorii právnickou, či teleologickou teorii hospodářskou.

Profesor dr. Karel Engliš v článku „Ritschlovy námítky proti teleologické konstrukci státního hospodářství“ odpovídá na Ritschlův posudek své finanční vědy. Poněvadž již dříve uveřejnil podrobný rozbor Ritschlovy teorie státního hospodářství, omezuje se tu na tři základní otázky: I. Vztah finanční teorie k finanční politice. II. Teleologický výklad směny. III. Konstrukce hospodářství pospolitého jakožto hospodářství solidaristického. V první kapitole vyvrací Ritschlůvu námítku, že prý přehlíží (Engliš) rozdíl mezi finanční teorií a politikou. Ukazuje, že Ritschl nesporně identifikuje každé myšlení teleologické s myšlením praktickým, kdežto teoretické poznávání stejně nesporně ztotožňuje s poznáváním kausálním. Naproti tomu Engliš uznává vedle teoretického poznání kausálního teoretické poznání teleologické, které ovšem třeba dobře rozlišovati od teleologického myšlení praktického. Teorie hledá účelu, ze kterého empirické uspořádání prostředků plyne, a vykládá jim toto uspořádání, praktická nauka naproti tomu hledá prostředků pro účel hypoteticky daný. Mezi finanční teorií a politikou jest u Engliše sousednost: v obou běží o uspořádání prostředků uvnitř hospodářství podle pořadajícího účelu; kdežto však teorie soudí z daného uspořádání na obsah pořadajícího účelu, vychází politika z obsahu účelu a hledá a doporučuje uspořádání prostředků z tohoto účelu plynoucích. Naproti tomu Ritschl nezná podobné sousednosti. Neboť jeho teorie státního hospodářství jest kausální, nevykládá uspořádání tohoto hospodářství, nýbrž jeho vznik, kdežto jeho praktická nauka (finanční politika) se vztahuje na uspořádání státního hospodářství. Při tom však dopouští se Ritschl logické chyby, protože řeší problém repartice prostředků na konkurující pospolitě potřeby hospodářství státního a na potřeby jednotlivců v hospodářství individuálním, což jest při nedostatku společného nadřazeného účelu logicky vyloučeno: lze totiž srovnávat jen užitky z téhož účelu plynoucí. V druhé kapitole vyvrací Engliš Ritschlův názor, že tržní hospodářství není teleologickým útvarem, nýbrž „ein Wirkungszusammenhang“. Z toho chce vyvoditi Ritschl, že nelze teleologicky vysvětliti směny. Engliš dovozuje, že se mu podařilo uspokojivě vyloučiti směnu a její výsledek, směnnou relaci, užítkem zúčastněných hospodářství. Touto metodou, zřejmě teleologickou, lze ovšem vysvětliti jen vnitřní relativitu v uspořádání jednotlivých hospodářství in abstracto, nikoli však konkrétní jejich podobu — na př. kolik procent důchodu vydají spotřebitelé na jednotlivé statky. V tomto směru potřebuje teleologická teorie hospodářská doplnění hospodářskou historií, která jest ačiv vždy kausální. V poslední kapitole brání se Engliš výtce Ritschlově, že prý neměl státní hospodářství postaviti proti hospodářství soukromému, nýbrž proti hospodářství tržnímu, jak učinil Ritschl. Proti tomu namítá Engliš: Státní hospodářství jest hospodářství jednotlivé, kdežto tržní hospodářství jest úhrnem všech hospodářství individuálních. Nelze proto srovnávat obě věci poněvadž předměty srovnávání nejsou koordinovány. Proto také Ritschl nesrovnává ve skutečnosti dvě různá hospodářství (státní a tržní), nýbrž domnělé subjekty těchto hospodářství, totiž t. zv. státní pospolitost a směnnou společnost. Při tom chce vyloučiti činnost státního hospodářství z podstaty jeho subjektu (státní pospolitost), což jest nemožné. Ritschlův postup odpovídá sociologickému východisku jeho teorie. Proti němu staví Engliš své hledisko logicko-teleologické, které si při srovnávání koordinovaného hospodářství státního a individuálního uvědomuje, co jest oběma společné (teleologická

forma) a v čem jest rozdíl mezi oběma (obsah účelu). Výsledek tohoto srovnávání jest nadmíru zajímavý: Ukazuje se, že t. zv. státní hospodářství není jednotným hospodářstvím, nýbrž aglomerátem jednoho hospodářství solidaristického, mnoha podniků a mnoha kooperativních závodů. Při tom však — zdůrazňuje Engliš — není solidaristická konstrukce v základě individualistická, jak míní Ritschl. Obě liší se obsahem pořádkajících účelů. Kdežto individualistická konstrukce plyne ze subjektivní spokojenosti, vyplývá solidaristické ústrojí hospodářství z objektivního ideálu člověka a národa.

Profesor dr. František Weyr v článku „Pojem změny a doplnění normy“ rozeznává normovou jednotku ve smyslu vnitřním (logickým), která jest ustavena, jakmile výraz toho, co má být, jest hotov, a normovou jednotku ve smyslu vnějším (mluvnickém a jiném), kterou mohou být buď jednotlivá věta, nebo jednotlivé paragrafy nebo konečně též i jednotlivé zákony. Právní řád jako soujem určitých normových jednotek bude dávatí různý obraz podle toho zda jej sestrojíme podle kriteria vnější nebo vnitřní normové jednotky. Norma může mít i takový obsah, který se jeví jako zrušení, změna nebo doplnění nějaké dřívější normy. Weyr rozlišuje přímé (výslovné) zrušení normy od jejího nepřímého zrušení, které se zakládá na úvaze, že týž tvůrce norem nemůže současně stanoviti (chtítí) dvě povinnosti, které se navzájem vylučují. Dále rozeznává autor úplné a částečné zrušení normy. V druhém případě mluvíme o změně normy. O té lze ovšem mluvití jen za předpokladu, že změnou normy neruší se její identita. Zcela jiná jest představa, že norma nová nastupuje na místo staré, kterou zrušila. Zde nejde o změnu téže normy, nýbrž o nahrazení normy starší normou novější. Podobně předpokládá i pojem doplnění, jakož i opačný pojem zúžení normy její základní identitu. Musíme si býtí vždy vědomi, co tvoří individualisující znak normy, zda identita subjektu či objektu povinnosti, či snad identita normotvůrce, nebo něco jiného. Pokud jde o význam věty „lex posterior derogat priori“, dospívá Weyr k zajímavému názoru, že automatická působnost této věci vztahuje se logicky nutně jen na normové jednotky ve smyslu vnitřním: má-li se vztahovati působnost oné věty na vnější normové jednotky (zákony, jejich oddílí, paragrafy atd.), musí býtí derogace výslovně pozitivním právem stanovena. Zásada „lex posterior derogat priori“ platí dále jen o vzájemném poměru normy téže právní hodnoty, nebo pro případy, že pozdější norma je hodnotnější než dřívější. — Výsledky těchto obecných úvah normativního myšlení aplikuje Weyr v druhé části svého pojednání na výklad článku I. uvozovacího zákona čís. 221/1920. Dochází k výsledku, že interpretace článku I. citovaného zákona není nijak vázána právě jen jedním pojetím normové jednotky a že jest proto vybratí onu, která nejlépe hověí intencím ústavodárcovým. Ten máje na zřetelí zvýšenou ochranu obsahu určitých (ústavních) norem, nevycházel zjevně z pojmu vnější normové jednotky jakožto celku určité materie, právním řádem uplatňované nýbrž z konkrétního obsahu určité normy jako celku. Obratu „zákonům ji měnicím a doplňujícím“ lze vytknoutí, že jest nedůsledný, když mluví jen o zrušení a doplnění, nikoli však o zrušení a zúžení a dále, že je plecnastický. Mohl by totiž bez újmy svému obsahu čl. I. uvozovacího zákona znítí taktó: „Obyčejné zákony, odporující ústavním, jsou neplatné. K platnosti ústavních zákonů jest třeba, aby byly jako takové výslovně označeny.“

Prof. dr. Kallab přispěl článkem „Poznámky o významu normativní teorie (čiré vědy právní) pro teorii práva trestního“. Úvodem objasňuje filosofické základy t. zv. trestních teorií. Ukazuje, že tradiční nauka pod názvem teorií trestního práva řešila otázky čistě politické, majíc omylem za to, že jde o otázky právnické. Autor objasňuje spory mezi klasickou školou (princip spravedlnosti) a mezi školou positi-

vistickou (princip účelnosti) a odhaluje nedostatky obou těchto teorií. Positivistický směr jako směr klasický nebyl si jasně vědom vědeckých předpokladů, s nimiž pracuje, jako si ani nebyl vědom, že jest výrazem určitých politických směrů. V dalším pojednání osvětluje autor význam normativní teorie jednak jako exaktní vědy o normách vůbec, jednak jako teorie práva. Zajímavě zjišťuje vztah této teorie ke směrům vládnoucím v teorii práva trestního. Kdežto vztah normativní teorie k pozitivistické teorii trestního práva jest negativní, jest její vztah ke klasickému směru v základních názorech pozitivní. Shoda mezi oběma jest zejména v tom, že oba směry si uvědomují, že předmětem právníckého poznávání jest soustava norem. Rozdíl je však v metodách, podle nichž se hledá jednota systému norem. Klasický směr jest orientován právem přirozeným a hledá kritérium normy právní v určitém jejím obsahu, kdežto normativní směr zdůrazňuje, že jakýkoli obsah, jež se legitimuje jako projev vůle orgánů k tvorbě norem povolaneho, jest právem. Jest proto — jak autor správně zjišťuje — normativní směr první teorii právní, která jest nezávislá na jakékoli politice v nejšířším slova smyslu. Její nespornou zásluhou jest, že ukázala, že právo lze mysliti jen jako něco, co má býti, a že si tedy uvědomila onu formu myšlení, jež je pro juristické myšlení specifická. V tom smyslu jest normativní teorie exaktní vědou o normách. Z toho ovšem neplyne, že by každý vědecký poznatek, vyjádřený ve formě norem, musil býti exaktní, to jest platiti o jakémkoliv obsahu. Neboť jest jasno, že normativní teorie, aplikovaná na soubor norem právních, pracuje s empirickou skutečností. Při tom však uvědomuje si autor dokonale, že jest rozdíl mezi vědou exaktní a mezi vědou abstraktní. Normativní teorie jest exaktní věda, neboť stopuje možnosti myšlení, dané formou normy. Není teorií právní v tom smyslu, že by nám podávala soustavu nejabstraktnějších poznatků právních. Této teorie používáme v právní vědě tak, že konvenční (jakýkoliv) obsah nahrazujeme obsahem vzatým ze zkušenosti, který konstruujeme podle zásad normativního myšlení. Dále zabývá se Kallab problémem práva a politiky s hlediska teorie normativní. Je-li normou každý myšlenkový obsah, který jest výrazem toho, co má býti, pracuje politika stejně s normami jako právo. Není tedy podle Kallaba mezi politikou a právem tak ostrého rozdílu, jako prý by se zdálo podle učení normativistů. Neboť obě tyto skupiny myšlenkových výtvorů předpokládají formu normy. Autor se v této souvislosti blíže zabývá poměrem mezi normou a postulátem. Norma není prý jinak myslitelná, než jako postulát. Ve sféře toho, co má býti, rozlišuje autor subjektivní individualitou chtějícího určené chtění od chtění objektivního, platného pro každého. Norma jest postulát vystupující s nárokem, aby byl uznán za obecně platný (objektivní). Poněvadž pak autor požadavek jednotného, t. j. objektivního myšlení ve sféře toho, co má býti, nazývá spravedlností (podobně jako ve sféře toho, co jest pravdivostí), definuje konečně normu jako postulát vystupující s požadavkem, aby byl uznán za spravedlivý. Formálně nejvyšší norma splývá Kallabovi s postulátem spravedlnosti a mezi právem a politikou není pak toho rozdílu, že by šlo o dva různé způsoby myšlení, nýbrž jde o tentýž způsob myšlení (normativní), aplikovaný na obsah, jež si můžeme mysliti vymezený dvěma protínajícími se kruhy. Normativní teorie pak jako exaktní věda o možnostech myšlení, daných formou normy, jest stejně teorií práva i politiky. Neboť rozdíl nezáleží ve formě myšlení, nýbrž v tom, že za právo prohlašujeme ty normy, které se na základě ústavní normy legitimují jako vůle státu. Právě tak jako v právu, jde i v politice nejen o pouhé postuláty, nýbrž o objektivní výtvoři myšlenkové (objektivní postuláty), tedy o normy. Závěrem zabývá se autor poměrem práva a politiky v teorii práva trestního. Ukazuje, jak řada otázek, které se tradiční nauka snažila řešiti metodami juristickými, se nedá takto rozřešiti, pokud jde o otázky právně-politické. Ryze právnícké konstrukce musejí vychá-

zeti ze zcela jiných základů, než to činily dosavadní teorie trestního práva. Rozdíl obou způsobů nazírání ukazuje autor na základních pojmech nauky o trestním právu, jako jsou pojmy přičetnosti, jednání viny, forem viny atd.

Prof. dr. Bohumil Baxa v článku „Ministerská rada v parlamentním státu“ líčí vývoj této instituce od jejích prvních počátků, kdy se zrodila jako produkt anglického parlamentarismu, až po dobu nejnovější. V Anglii, kolébce parlamentarismu, vyvinul se ministerský kabinet, t. j. sbor ministrů, který byl skutečným nositelem vládní moci ve státě. Vyvinul se tu z t. zv. tajné rady (Privy Council) Skutečnost, že ministerský kabinet v Anglii byl závisel na většině v parlamentě, vedla k tomu, že se tato instituce vymkla z libovůle královské. Na druhé straně souvisí toto zařízení se stěžejní institucí anglického parlamentarismu, totiž s institucí krále v parlamentu (The king in parliament). Na evropském kontinentě vyvinula se instituce ministerské rady (ministerského kabinetu) velmi pozdě. V ústavách francouzských z velké revoluce francouzské a z doby po ni neshledáváme ani stopy této instituce. Ani ústava t. zv. druhé republiky nepřinesla změn. Teprve ústava třetí republiky obsahuje ustanovení, že ministři jsou solidárně odpovědní oběma sněmovnám z povšechné politiky vládní a individuálně ze svých činů osobních. Tato ústava nastolila nový typ republiky parlamentní se všemi institucemi, které jsou podstatnou součástí této soustavy. Zejména také s institucí ministerské rady. Autor pak probírá přehledně vznik a vývoj této instituce v Belgii a Německu. V říši německé nebylo až do roku 1848 ústavy parlamentní. S tím souvisí, že se instituce ministerské rady nemohla vyvinouti v celku říše, nýbrž jen v jednotlivých státech německých, pokud měly ústavní zřízení (Bavorsko, Sasko). Ústava v říši německé z roku 1871 celým svým založením nepřipouští soustavu parlamentní, a proto instituce ministerské rady ve své typické povaze není tu vůbec možná. Také v monarchii Lotrinské až do roku 1848 nebylo této instituce. Teprve skutečné poměry, jež tu nastaly v prvních letech vlády císaře Františka Josefa (ministerstvo Felixe knížete Schwarzenberga), soustavu ministerské rady přímo vyvolaly. Ale stav ten neudržel se ani do konce života Schwarzenbergova. Podle prosincové ústavy příslušela moc vládní a výkony císaři, který ji vykonával skrze ministry, odpovědné říšské radě. Předlitavsko mělo sice ministerskou radu, ta však nebyla sborem nadaným nějakou zvláště vymezenou pravomocí. Skutečným předsedou jejím byl císař sám. Celou další dobu vlády císaře Františka Josefa lze charakterisovati nejpřípadněji jako režim osobní. Jest pochopitelné, že za takových okolností nemohla se vyvinouti ani instituce ministerské rady v moderním svém pojetí, ani parlamentní život. Ne jinak tomu bylo v zemích koruny Uherské. Autor dále zkoumá, pokud instituce ministerské rady zapustila kořeny v jiných státech evropských (Španělsko, Dánsko, Švédsko, Rusko, Srbsko, Recko, Turecko), a dochází k poznání, že až do doby světové války jest instituce ministerské rady jako ústavou zaručená zjevem velmi řídkým. Naproti tomu ústavní zvyklosti a praxe přijaly tuto instituci ve všech státech evropských, pokud se v nich vyvinula soustava parlamentní. Vzorem tu byl opět ministerský kabinet anglický. Autor se pak zabývá podrobněji vývojem tohoto kabinetu. Rozlišuje typ anglický, podle něhož netvoří ministerskou radu všichni ministři (jest zajímavé si povšimnouti, že v Anglii jest toto zařízení institucí mimozákonnou), a typ pevninský, kde ministerská rada jest sborem všech ministrů. V závěru líčí Baxa vývoj ministerské rady v moderních republikách presidentských, jakož i v moderních republikách parlamentních zejména v Československu, Německu, Rakousku, Polsku, Lotyšsku, Litvě, Finsku a Recku, a dotýká se též státu se státní formou monarchistickou (Rumunsko). S institucí ministerské rady vystupuje do popředí také instituce prvního ministra, který jest v parlamentních státech skutečnou hlavou veškeré

moci vládní a výkonné. Jeho význačné postavení jest zpravidla dáno arciť jen ústavními zvyklostmi. Jen někde, zejména také u nás, jest jeho zvláštní postavení výslovně stanoveno ústavou.

Prof. dr. Jaromír Sedláček v článku „Právní norma“ osvětluje filosofické základy tak zvané čisté vědy právní. Je založena ve filosofii Kantově, kterého přijímá prostřednictvím Schopenhauera a marburské školy. Sedláček upozorňuje, že povinnost má u Kanta toliko význam volitivní (vůle), nikoliv kognitivní (poznání). Základní otázka čisté vědy právní jest otázka, jak poznáme právní normu, nikoliv otázka, jak možno stanoviti právní normu. Autor ukazuje velmi přesvědčivě, jak Kelsen převedl kantovskou duplicitu čistého a praktického rozumu na rovinu kognitivní. To jest jeden z nejradikálnějších obrátí, který zcela zvrátil dosavadní právní vědu, vycházející z předpokladů volitivních. Kognitivní dualismus právě tak jako u Kelsena vystupuje neméně jasně též v pracích Weyrových. Oba autoři vedle toho neúnavně vymítají z právní vědy veškeré prvky politické. Důraz se klade na pojem normy, který splývá s tím, co má býti (Sollen). Problém právní normy nerozvíjí Kelsen ex profeso, protože mu jde vlastně o jiný pojem, který nakonec zamítl jako pojem právní, totiž pojem státu. Teprve překonáním tohoto pojmu vybavuje se pojem právní normy. Ta se definuje nejprve jako vůle státu. Kelsen nejprve identifikuje právní normu se zákonem konstituční monarchie. Teprve v pozdějším svém stadiu uznala normativní teorie — zejména zásluhou Merklovou —, že není jen jedna vrstva právních norem, nýbrž několik stupňů hierarchicky spolu souvisících. Pokud jde o podstatu normy, jest u Kelsena povinnost jejím immanentním a základním znakem. Weyr rozeznává absolutní formu normy a normu hypotetickou (podmíněnou). Norma v širším slova smyslu jest pojmově hotova, jakmile obsahuje představu o něčem, co má býti. Teprve dalším normativním pozorováním jejího obsahu může vzniknouti představa o povinnosti někoho, způsobiti co, co má býti. Znakem normy právní jest u Weyra stát jakožto jednotný nositel všech právních norem, čili objektivně řečeno, jednotný normový komplex. Tím se vyjadřuje zároveň heteronomita právního řádu. Jest tedy u Weyra právo řádem heteronomních norem. Kelsen později zabarvil pojem normy jistými prvky empirickými. U Kelsena jest předmětem povinnosti lidské jednání, kdežto u Weyra může býti subjektem nebo objektem povinnosti cokoli, čímž pojem stává se širší, arciť také neurčitější. Sedláček ukazuje, jak Weyr již před Kelsenem a před Merkleem narýsoval ve svých „Základech právní filosofie“ konstrukci hierarchie norem. Zabývá se tímto problémem, ukazuje Sedláček na pojetí původní normy (Ursprungsnorm) v pojetí normativní teorie. Tato základní norma jest důvodem platnosti celého právního řádu. Obsahem právní normy jest podle Kelsena donucení. Také tímto pojetím liší se od pojetí Weyrova, které jest v tomto směru širší. Kelsenovo pojetí právní normy jest zabarveno obsahově. Nakonec Sedláček kriticky hodnotí nejnovější studium teorie normativní, které lze charakterisovati jako dynamické pojetí právního řádu. V této souvislosti zabývá se autor též problémem konkrétních norem.

Prof. dr. František Čáda v článku „Immissie“ (studie k dějinám soukromého práva) pojednává o jedné z nejzajímavějších částí t. zv. práva sousedského. V dnešním právu upraveny jsou immissie v občanském zákoníku v § 364. Již původní znění tohoto zákona nepřevzalo názoru římského práva na immissie. Třetí novela k občanskému zákoníku vyslovila možnost zákazu immissí se strany sousedovy. Další vývoj, patrný zejména z reformy občanského zákona, ukazuje, že spějeme přímo k vyslovení povinnosti vlastníkovi zdržeti se immissí. Tímto problémem s hlediska platného práva zabývá se podrobně Randa. Čáda sleduje v citovaném článku vývoj úpravy před vydáním občanského zákoníku, zejména pokud jde o právo české. Nelze říci, že by úprava immissí před vydáním občanského

zákoníku byla založena na recepci práva římského, jak má za to běžné mínění. Čáda vycházejí z tradičního rozdílu immissi přímých a nepřímých ukazuje, že oba tyto druhy immissi vyskytovaly se v nejstarších dobách jen zřídka. Nepřímé immissie vznikaly jednak tam, kde šlo o hustší osídlení, jednak a zejména tam kde se provozovaly určité živnosti a řemesla. Autor pak probírá řadu pramenů právních (Sachsenspiegel, nejstarší městská kniha pražská o dláždění obce, právní kniha písaře Jana, čili t. zv. Brněnský manipulus, listina Karla IV., kterým se zajišťuje Starému městu pražskému, že založením nového města mu nevznikne žádná újma, t. zv. práva Soběslavská), a dochází k výsledku, že velká část ustanovení v těchto pramenech obsažených není pouhou recepcí práva římského, nýbrž že jde o předpisy původu domácího. Dále pak rozlišuje v citovaných pramenech ustanovení, mající ráz práva soukromého, od předpisů stavebně-policejních, které byly vydány s hlediska veřejného zájmu. Podrobně zabývá se autor Koldinovými „Právy městskými“, která vnesla do řešení otázek immissi nová hlediska. S hlediska stavebně-policejního byla arcí pro naši otázku především rozhodná praxe t. zv. úřadu šestipanského, který měl výhradnou kompetenci v oboru immissi ve starém i novém městě pražském. Policejní absolutismus XVIII. století zasáhl do poměru práva sousedského, a tudíž i do immissi. Tím bylo popřeno hledisko soukromého zájmu a důraz položen na zájem veřejný. Tak se stalo, že náš občanský zákon nepřevzal římských názorů o immissích.

Prof. dr. Karel Kizlink řeší v článku „Statické pojetí bilance v právu“ právní povahu t. zv. výroční (provozní) bilance, kterou kupec pořizuje ke konci správního roku, a to jednak s hlediska běžných bilančních teorií, jednak s hlediska platného našeho práva. Bilanční teorie rozlišuje mezi ryze majetkovou rozvahou a mezi provozní bilanci. V panující nauce není pochyby o tom, že t. zv. zahajovací (východisková) bilance, kterou pořizuje kupec při zahájení své živnosti, má povahu ryze majetkové rozvahy. Naproti tomu vznikají nesnáze při určení povahy t. zv. výroční bilance. Obtíže ty jsou dvojího druhu. Jednak zákon neshoduje se, pokud jde o nazírání na bilance vůbec, s běžným pojetím bilanční teorie a praxe, jednak některé speciální předpisy zákona nelze dobře uvést v soulad se základním zákonným pojetím bilance. Autor zabývá se podrobně pojmem bilance s hlediska obchodního zákona a upozorňuje, že náš zákon v neshodě s tradičním pojetím vymezuje jako bilanci též pouhou závěrku (Abschluss). Dále je jisto, že pojetím výroční bilance nekryjí se hlediska zákona s hledisky praxe. Pro praxi jest předním účelem výroční bilance zajistiti výsledky činnosti za správní rok. Tím však není vyloučen pojem bilance s hlediska právního. Cíle zákonodárcovy omezují se tu na znázornění majetkového stavu kupcova a na zjištění stavu a právní povahy jeho aktiv a pasiv. Kizlink rozbírá kriticky t. zv. dualistické pojetí bilance a dále t. zv. princip pravdivosti bilance. Probrav podrobně názory panující teorie práva bilančního, dospívá autor k tomuto výsledku: S hlediska platného práva lze tvrditi, že obecné bilanční předpisy požadují status, nikoli rozvahy, podávající obraz o výsledcích obchodní činnosti. Lze tedy pojetí bilance v platném právu charakterisovati jako statické. De lege ferenda jest ovšem dáti přednost dynamickému pojetí, které jest běžné v praxi. Při tom ovšem třeba dobře uvážiti, že se právní předpisy o bilancování nekryjí úplně ani s účelem, který sleduje zákonodárce, ani s požadavky praxe.

Docent JUDr. Adolf Procházka aplikuje v pojednání „Litispence u žalob z konkurujících nároků“ teoretické výsledky svého spisu o „žalobním důvodu“ na speciálním případě žalob z konkurujících nároků, totiž na vzájemných žalobách rozvodových. Se vzájemnými žalobami rozvodovými setkáváme se často v praxi, když oba manželé tvrdí, že mají právo žádati o rozvod, a každý z nich uplatňuje samostatnou žalobou vinu odpůrcovu. Soud má rozhodnouti, je-li později podaná žaloba

připustná, či zda jí překážá námitka zahájení rozepře. Převládající judikatura jak rakouského, tak i našeho Nejvyššího soudu připouští vzájemnou rozvodovou žalobu, majíc za to, že tu námitka litispence není po právu. Neboť předpokladem této námitky jest vedle totožnosti stran totožnost sporné věci, která se zase projevuje v totožnosti jednak právního důvodu, jednak žalobního nároku. Tyto předpoklady pak nejsou splněny při pozdější žalobě rozvodové. S tímto hlediskem souhlasí též převládající část odborné literatury, majíc za to, že není splněn základní předpoklad námitky litispence, totiž identita vzneseného nároku. Názor tento není arcí bez námitek. Procházka provádí pak vlastní konstrukci konkurujícího nároku takto: „Případy konkurence nároků představují konkrétní právní normy, mající tutéž podmíněnou skutkovou podstatu a rozdílné skutkové podstaty podmiňující. Tak tomu jest při vzájemných žalobách rozvodových, kde proti různým nárokům, příslušejícím různým osobám (oběma manželům) a zakládajícím se na různých skutečnostech (vina vždy jednoho z manželů), stojí tatáž soudcovská povinnost (rozvést určité manželství). Konkurující nároky vznikají však i tam, kde týž manžel má více práv na rozvod svého manželství, poněvadž jest tu více t. zv. rozlukových důvodů. Konečně vznikají konkurující nároky v ostatních oblastech právního řádu všude tam, kde proti jediné povinnosti dlužníkově stojí více práv věřitelských. Dále pojednává autor zevrubně o totožnosti nároku, který jest základním předpokladem následků litispence. Nárokom nazývá právo na rozsudek v žalobní prosbě navzáhený. Pro individualisaci vzneseného nároku rozhodný jest především druh navrženého rozsudku (deklaratorní, kondemnatorní, konstitutivní), při stejném druhu pak obsah judikační povinnosti. V tom směru rozhodný jest jednak žalobní nárok, jednak též žalobní důvod, t. j. „právní poměr, o nějž žalobce svůj nárok opírá“. V další kapitole zjišťuje autor, že soudní výrok o rozvodové vině normologicky znamená výrok, že jeden z manželů nebo oba přestoupili určité své povinnosti, jichž šetření jest nařizeno pod sankci rozvodu. Má proto výrok o vině charakter autoritativní deklarace protinoremního chování. Úvahy autorovy vedou k výsledku, že vzájemná rozvodová žaloba není ani nepřipustná pro námitku litispence, ani zbytečná pro případnou možnost, že téhož, co je jí zamýšleno, lze dosíci ve sporu původním. Nelze však popřít, že je nevhodné, aby totéž manželství bylo dvakráte rozvedeno. V tomto směru rozhodným bude pro následky rozvodu patrně rozsudek časově dřívější. Další rozvodový rozsudek jest pak bez konstitutivního významu (nepřináší právní změny) a má toliko funkci deklarativní: Zjišťuje jednak žalobcovu právo na rozvod a jednak po případě vinu stran. Procházka pak podrobně probírá jednotlivé kombinace, které tu mohou nastati. Poměr obou rozsudků pokud jde o zjištění rozvodové viny a práva stran na rozvod, lze řešiti buď podle zásady *lex posterior derogat priori*, nebo lze se rozhodnouti pro *lex prior*, t. j. pro nezměnitelnost prvního rozsudku, nebo konečně lze obě hlediska kombinovati: Starý rozsudek doplňuje se novým, a to tak, že uznáváme i vinu toho manžela, jenž v prvním rozsudku byl uznán nevinným, avšak vinu manžela předchozím rozsudkem zjištěnou ponecháváme v platnosti. Na tomto hledisku stojí i naše judikatura. V dalším pojednává autor o konkurujících rozvodových právech téhož subjektu a o právním zájmu při žalobách z konkurujícího nároku. V závěru zabývá se úpravou připustnosti rozvodových žalob a žalob z konkurujících rozvodových nároků v německém civilním procesu a o úpravě těchto žalob v návrhu nového československého civilního řádu soudního.

Docent dr. Bohumil Kučera pojednává ve článku „Pojem sukcese v právu mezinárodním“ o jedné z otázek práva mezinárodního, která zejména po světové válce stala se předmětem nejšířší pozornosti. Při této otázce jest důležité si uvědomiti, pokud lze pojmy a konstrukce práva soukromého přenášeti do oblastí práva mezinárodního. Pokud se

v právu mezinárodním používá těchto pojmů a konstrukcí, pokud se týče norem práva soukromého, děje se tak toliko a n a l o g i c k y. To činil již směr práva přirozeného, kdežto pozitivismus měl za to, že jest to vůbec nepřipustné. Kučera vychází ze základního pojetí římského práva, které rozumělo sukcesí odvozenou nabytí práv a povinností. Pojem sukcese jest tu charakterisován změnou v subjektech a identitou právního poměru, který se při změně subjektů nijak nemění. Škola práva přirozeného a mezinárodního provedla recepci tohoto pojmu do práva mezinárodního již velmi brzy (Hugo Grotius). Později ovšem vedla zásadní odlišnost poměrů práva soukromého od poměrů mezinárodních k přestavbě pojmů sukcese. Pojem ten zúžil se tak, že s hlediska mezinárodního práva lze sukcesí spatřovati jediné tam, kde stát vstupuje v mezinárodní práva a závazky svého předchůdce. Avšak i tento pojem jest příliš široký. Autor dospívá k pojmu ještě užšímu, v němž předmětem sukcese nejsou všechna práva a povinnosti mezinárodní povahy, nýbrž jen ta, jichž obsah není podmíněn individualitou původního mezinárodního subjektu. Jde tedy o práva a povinnosti povahy objektivní na rozdíl od osobních práv (jura personalia). Tak se zúžuje pojem mezinárodní sukcese na případy právního nástupnictví, k němuž dochází při územních změnách mezinárodního subjektu. K těmto změnám může dojiti arcí z různých důvodů (smlouva o cesi, odtržení, osamostatnění, anexe, spojení států v jeden, rozdělení států). O sukcesí však možno mluvíti toliko tam, kde přecházejí t o t o ž n á práva a totožné povinnosti původního subjektu na subjekt nový. Předpokladem této totožnosti jest identický právní řád, pod jehož autoritu se přechod práv a povinností uskutečňuje. Autor pak zabývá se kritikou různých teorií, které se snaží prokázati existenci oprávnění sukcese v právu mezinárodním. Dělí je na tři skupiny: Teorie práva soukromého, teorie práva veřejného a teorie kompetenční. Podrobniv literatury práva mezinárodního zevrubně kritice, dochází autor k tomuto výsledku: Mezinárodní sukcese záleží v přechodu místní kompetence na stát, který následkem mezinárodní smlouvy nebo skutečnosti mezinárodně významně rozšiřuje své panství na území státu druhého. Z toho vyplývá, že římského pojmu sukcese jako odvozeného způsobu nabytí nelze přijmouti pro právo mezinárodní. Pojem sukcese v tomto právu jest jednak širší, obsahuje jak nabytí o d v o z e n é (nabytí na základě právního titulu, jímž je mezinárodní smlouva o cesi), tak i nabytí originární (dobytí, násilná anexe, odtržení části území a osamostatnění), jednak užší, než pojem sukcese v právu římském, neboť na právního nástupce nepřecházejí materiální práva a povinnosti právního předchůdce, nýbrž toliko místní kompetence. Nejde tedy o sukcesí universální, nýbrž toliko singulární. Ze všeho toho jest patrné, že pojem sukcese v právu mezinárodním jest pojmem sui generis.

V závěru ročenky obsažena jest posmrtná vzpomínka na universitního profesora dra Jana Loevensteina z pera universitního profesora dra Františka Weyra.

Dr. Hynek Bulín ml.

Josef Fischer-Franz Adler: **Kommentar zu den čechoslovaki-schen Devisenvorschriften** (nach dem Stande vom 20. Oktober 1932). — Nákladem vlastním. Praha 1932.

Autoři nazvali svůj spis komentářem; tento název se nám nezdá zcela výstižný, pokud bychom čekali juristický výklad k jednotlivým ustanovením našich norem o úpravě devisového obchodu. Právník by vyžadoval více přesnosti, na př. přesnějšího vymezení pojmu „banky“, kterého užívají naše devisové předpisy, informativnějšího rozboru ohlašovacích povinností — nejen odkaz a parafrázi zákonných ustanovení, jež se té věci týkají; vždyť mnohá ustanovení o opatřeních Národní banky by opravdu zasluhovala pečlivého zkoumání. Kniha byla zřejmě zpracována

pro potřebu peněžních ústavů, se zřetelem na jejich agendu, nikoliv pro právnícké proniknutí našich devisových předpisů.

Bylo by snad však zase příliš málo, kdybychom knihu označili pouze jako příručku. V tom ohledu jest dělána příliš důkladně a neomezuje se jen na běžnou informaci. V naší odborné literatuře jest jedinečnou tím, že byla první, která nesnadnou materii devisového práva zpracovala v době, kdy v českém jazyce vyšel nákladem Národní banky pouze přehled norem té věci se týkající. Velkou předností Fischer-Adlerovy knihy jest právě, že je vypracována pro praktickou potřebu a že obsahuje mnohé, co by ani sebe pečlivějším zkoumáním pouhých právních norem z těchto se nedalo vyčísti.

Kazimír Č a k r t.

Bibliothèque de l'Institut International de droit public. Mezinárodní ústav pro veřejné právo v Paříži počal vydávat zvláštní Knihovnu, ve které právě vyšly dva první svazky: Harold J. L a s k i, profesor university v Londýně, *Grammaire de la politique* (362 str.), a Fritz F l e i n e r, profesor university v Curychu, *Les principes généraux du droit Administratif Allemand* (překlad Ch. Eisenmanna; 280 str.). Knihovnu vydává knihkupectví Delegrave (Paříž, rue Soufflot, 15).

Luis Legaz y Lacambra, profesor university v Zaragoze: **Kelsen:** *Estudio crítico de la teoría pura del Derecho y del Estado de la Escuela de Viena.* Barcelona 1933. 371 str. S předmluvou L. Recasénsa Siches. Objemná tato publikace je novým důkazem zájmu, kterému se těší normativní teorie a zejména vědecká osobnost Kelsenova ve Španělsku. Autor zdá se býti velmi orientován v příslušném odborném písemnictví, jak plyne z hojných citátů. Bohužel obtíže jazykové nedovolují nám bližší rozbor jeho knihy.

W.

Dr. Jindřich Mayer: **Korporační řád a hospodářství fašistické Italie.** Brno 1933. Sběrka spisů právn. a nárhosp., sv. LXIV. Kč 35.—.

M. A. Zimmermann, profesor právnícké fakulty Masarykovy university v Brně: **Mezinárodní právo soukromé,** 446 str., Brno 1933. nákl. Čs. a. s. Právník.